

NYHEDSBREV NR. 4 - 2005 - ÅRGANG 3

Indhold

Støtte til enestående truede genstande	s. 2
Danskernes er vilde med kulturhistorie	s. 3
Observatorium søges fredet	s. 5
Fredning af dele af Mårup kirke ophæves	s. 6

45.000 var ude i historien på første Historiens Dag

Der blev fortalt historier fra alle byer, skove, bygninger og bakker i det ganske land. Næsten 700 historier i alt. Og omkring 45.000 danskere lyttede med.

Det viser en foreløbig opgørelse over antallet af danskere, der tog imod udfordringen om at komme "ud i historien" på den første Historiens Dag. Tallet bygger på de tilbagemeldinger, som nu kommer ind fra de ca. 260 arrangører. Alle arrangører er blevet bedt om at sende besøgstal ind til Kulturarvsstyrelsen hurtigst muligt efter arrangementet.

Langt de fleste melder ikke bare om pæne besøgstal på Historiens Dag, men om særdeles vellykkede arrangementer og meget tilfredse gæster. Mange arrangører fortæller Kulturarvsstyrelsen, at de med glæde kunne konstatere, at Historiens Dag trak gæster til, som de normalt ikke så. Det gennemsnitlige deltagerantal var på 173, på basis af meldingerne fra de første 50 arrangører. Heri er også medregnet to arrangementer, der slet ingen besøg fik, og et enkelt arrangement med kun én gæst.

Største trækplastre blev de arrangementer, der henvendte sig til børnefamilier, og hvor der også var noget aktivitet forbundet med fortællingen, f.eks. et værksted, demonstrationer eller smagsprøver.

"Det må siges at være en succes, og det er langt over, hvad jeg havde forventet. Den første Historiens Dag har vist, at danskerne ikke er ligeglade med vores fælles kulturarv, vi vil gerne høre vores fælles historie. Det er selvfølgelig kedeligt, at nogle få har gjort en frivillig indsats forgæves eller fået meget lidt ud af det, men alt kan ikke lykkes, når man laver skattejagt med næsten 700 poster over hele landet," siger kulturminister Brian Mikkelsen.

Kulturministeren vil nu overveje, om han vil tage initiativ til at bede Folketinget om tilslutning til at gøre Historiens Dag til en årligt tilbagevendende begivenhed. Det vil blandt andet ske på baggrund af den evaluering af Historiens Dag, som nu går i gang.

KULTURARVSSTYRELSENS
NYHEDSBREV

SLOTSHOLMSGADE 1
1216 KØBENHAVN K
TLF 72 26 51 00

REDAKTION:
KENNETH BO JØRGENSEN
kbj@kuas.dk
TLF 72 26 51 15

Museer søger om støtte til enestående truede genstande

Et kranium, brudekjoler, fiskeredskaber, en skrivkugle, et fiskefossil, ure, en sko, en kobberkedel, gobeliner og malerier.

Det er nogle af de genstande i de danske samlinger, som ifølge museerne selv er truede af forfald, og som samtidig er enestående og af national betydning.

Museerne søger derfor støtte fra bevaringspuljen, som regeringen oprettede for at få løst påtrængende bevaringsproblemer for genstande af "enestående national betydning". Det skete i forbindelse med regeringens plan for en langsigtet bevaring af kulturarven: "Bevering med perspektiv". I alt er der 6 mio. kr. i puljen, og der er kommet ansøgninger ind for 6,8 mio. kr. Kulturarvsstyrelsen administrerer og fordeler puljen, som første gang blev uddelt for et halvt år siden.

I år kommer største enkeltansøgning fra De Danske Kongers Kronologiske Samling på Rosenborg. Den er på 1.829.500 kr. Museet ønsker at konservere otte gobeliner med guder og grotesker, der hænger i Kongens Gemak. De blev antagelig købt til Christian 5.'s bryllup i 1667. Det samhörørende sæt, der hænger på sin oprindelige plads, er enestående både efter danske og internationale forhold. Men i dag er de snavsede og nedbrudte af smuds og lys.

En anden stor ansøgning kommer fra Kertemindeegnens Museer. De ønsker 821.000 kr. til at konservere genstande fra Ladby-skibsgraven. Danmarks eneste vikingeskibsgrav og den eneste i verden, som er bevaret på fundstedet. Ansøgningen omfatter 170 genstande, men da de alle er fundet i graven, anfører museet, at der er tale om et samlet hele. Morslands Historiske Museum søger om over en ½ mio. kr. til bevaring af fossilet af en tarpon-fisk fra perioden Eocæn, der blev fundet i møleret. Samme størrelse beløber

Køge Museum at have brug for til at konservere en stammebåd af eg fra Arpelev fra ca. 1030 f.Kr.

Moesgård Museum søger om 160.000 kr. til at konservere en stærkt fragmenteret kobberkedel og læderstykker. Brå-kedlen er et af de fornemmeste fund fra førromersk jernalder, og man vil have stoppet den aktive korrosion. Odense Bys Museer søger om 400.000 kr. til konservering i H.C. Andersen-samlingen. Djurslands Museum/Dansk Fiskerimuseum søger 207.000 kr. til at konservere og restaurere tre modeller af fiskeredskaber. Kvindemuseet søger om 300.000 kr. til konservering af dets samling af brudekjoler fra 1862 til i dag.

Et par kunstmuseer har malerier, som kræver omgående konservering. Det gælder Nivaagaards Malerisamlings "Madonna og Barnet mellem to helgener" af Cima de Conegliano (1419-1517). Det er i så ringe stand, at beskuere mere lægger mærke til skaderne end til kunstværket. Ribe Kunstmuseum søger om penge til 24 malerier. Nordjyllands Kunstmuseum søger om penge til at montere 38 danske Cobra-malerier i glas. Aabenraa Kunstmuseum vil have restaureret et maleri af Cimber.

Blandt de mindre dyre ansøgninger søger Køge Museum om penge til bevaring af et bemalet træloft i Daldorffs Hus, en af byens købmandsgårde. En tidlig skrivemaskine, kendt som Malling-Hansens skrivkugle, på Odsherreds Kulturhistoriske Museum trænger til en kærlig hånd. Danmark havde i 1800-tallet en markant rolle i udviklingen af skrivemaskiner.

Desuden er der ansøgninger fra: Kulturhistorisk Museum Randers: Smykefund fra Stavnsager Aabenraa Museum: Fire samurai-rustninger

Møns Museum: Inventar fra Museumsgården

Museet for Varde By og Omegn: Grønlandske genstande fra 1916

Skanderborg Museum: Kranier efter abbed Jens Horsens og Conrad plus en fragmenteret lædersko

Tønder Museum: "Stoleklokker" (en særlig type ure brugt i Friesland).

Den mindste ansøgning er 4500 kr. fra Skanderborg Museum, der ønsker at konservere biskop Elafsens grav fra 1246.

Ansøgningerne skal nu behandles af Kulturarvsstyrelsens faglige råd. De indstiller, hvilke projekter styrelsen bør støtte. Kulturarvsstyrelsens endelige afgørelse ventes klar ved udgangen af juni.

Museer på grønlandsk

De danske museers digitale registreringssystem, Regin, har fået en grønlandsk lillebror ved navn Regon ("Registrering online").

De ca. 20 kulturhistoriske museer i Grønland kan nu hægte sig på det internetbaserede danske system, og for nylig holdt konsulent Eske Wohlfahrt, Kulturarvsstyrelsen, registreringskursus for 15 grønlandske kolleger.

Regin er udviklet af Kulturarvsstyrelsen og UNI•C og fungerer på 71 danske museer. Museerne indtaster oplysninger om deres sager og genstande, og alle data lagres i en central database. Herfra kan de søges frem og vises på hjemmesiden "Museernes Samlinger", som er tilgængelig for alle. Regon virker på samme måde, men på grønlandsk er Museernes Samlinger blevet til "Katersat", der slet og ret betyder "samlinger".

Nyt råd for Kulturnet Danmark

Eksperter inden for digital formidling er nu klar til at rådgive Kulturarvsstyrelsen i forbindelse med ansøgninger til Kulturnet Danmark-puljen de næste tre år.

Det Rådgivende Udvalg har seks medlemmer, som er udpeget ud fra deres kompetencer inden for områderne: digital teknologi – software/hardware generelt, it-arkitektur, innovation og teknologi, digital formidling af kunst og kultur generelt, digital formidling af kulturhistorie og kunsthistorie.

Det Rådgivende Udvalg for Kulturnet Danmark-puljen har til opgave at rådgive Kulturarvsstyrelsen ved ansøgninger til Kulturnet Danmark-puljen og vurdere ansøgningerne i forhold til: faglighed, koncept og teknik.

Udvalget kan efter Kulturarvsstyrelsens anmodning eller på eget initiativ tage faglige spørgsmål inden for digital formidling op til behandling, herunder opfordre styrelsen til at igangsætte konkrete udredningsopgaver.

Det Rådgivende Udvalg beskikkes af Kulturarvsstyrelsen for tre år ad gangen under forudsætning af opnået bevilling. Den nuværende beskikkelse udløber 31. marts 2008.

Udvalgets medlemmer er:

Morten Søndergaard, museumsinspektør, Museet for Samtidskunst (formand), Birte Christensen-Dalsgaard, udviklingschef, Statsbiblioteket, Lisbeth Klastrup, afdelingsleder, IT-Universitetet, Mogens Jacobsen, freelance underviser og kunstner, Thomas Pedersen, museumsinspektør, Tøjhusmuseet og Søren Pold, lektor, Multimedieuddannelsen, Århus Universitet.

Danskere er vilde med kulturhistorie

Seks ud af ti danskere besøgte sidste år en kulturhistorisk bygning eller en kulturhistorisk seværdighed. Flertallet af dem havde endda været på kulturhistorisk besøg flere gange samme år.

Det viser en helt ny analyse i kulturvaneundersøgelsen, som Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF) udarbejder for Kulturministeriet med titlen: "Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 – med udviklingslinjer tilbage til 1964".

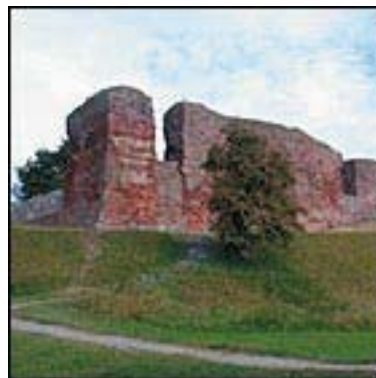
For første gang har forskerne specifikt kikket på danskernes brug af kulturhistoriske bygninger og seværdigheder, historiske arkiver og kirker.

Det viste sig, at inden for det seneste år har 45 pct. af alle danskere besøgt kulturhistoriske bygninger, det vil sige slotte, herregårde, kirker, fabrikker o.l. 32 pct. har besøgt fortidsminder, dvs. gravhøje, ruiner, forsvarsværker o.l. 40 pct. har besøgt kulturlandskaber, f.eks. Dyrehaven og Mols Bjerge. 29 pct. har besøgt andre former for kulturhistoriske seværdigheder.

Kun 13 pct. af danskerne besøger aldrig historiske bygninger. Mens hver fjerde aldrig besøger historiske bymiljøer. Næsten samme antal besøger aldrig fortidsminder.

Hvem er det så, der strømmer til kulturhistorien? Analyserne viser, at en bred vifte af forhold spiller ind. Mest tydeligt er det, at mennesker i alderen 50-70 er de flittigste brugere af bygninger og seværdigheder. Kvinder kommer oftere end mænd i historiske bygninger, men jo flere hjemmeboende børn en familie har, jo mindre kommer den ud i historien.

Kulturarvsstyrelsens direktør, Steen

Hvass, er tilfreds med de nye tal, men siger:

"Der ligger alligevel en stor udfordring i den statistik for os. For selv om mange altså benytter de mange kulturhistoriske tilbud, så vil mange flere kunne få glæde af dem. F.eks. vil vi gerne have vist de lidt yngre danskere, at der også er oplevelser at hente for dem. Og vi vil også meget gerne nå ud til børnefamilierne. Vi har på kulturministerens initiativ etableret en Historiens Dag, som netop er møntet på, at hele familien skal komme ud i historien. Vi har desuden en særlig satsning generelt på kulturarvsområdet for børn og unge. Så selv om det bestemt er en fornem statistik om kulturhistorien, så tror jeg på, at den i de kommende år vil vise en stigende udvikling med flere børn, flere unge og flere børnefamilier," siger direktør Steen Hvass.

Ole Rømer Observatoriet i Marselisborg ved Århus er kendt for sin zinkbeklædte kuppel. Nu er hele anlæget indstillet til fredning.

nærmest er opbygget som en mansard. Det har naturligvis været vigtigt, at taget var så lavt som muligt for at få bedst muligt udsyn. Umiddelbart nord for observatoriet ligger direktørboligen, som har bevaret helt centrale elementer som snedkerdetaljer og den overordnede rumstruktur. I hall'en, der er relativt mørkt, bliver det centrale relief af Ole Rømer meget elegant belyst af et ovenlys. Bygningen bruges i dag som gæsteboliger for undervisere på universitetet.

Det Særlige Bygningssyn har udtalt, at observatoriet er et unikt bygningsværk, som forener tidens internationale arts- and crafts-bevægelse med et meget funktionsorienteret bygningsudtryk. For at højne observatoriets fredningsværdier anbefaler Det Særlige Bygningssyn, at man ved førstkommande lejlighed sætter vinduer i tegltaget, som i størrelse og detaljering er tilpasset husets øvrige bygningselementer, ligesom den vandrette inddækning over indgangspartiet bør tilpasses husets arkitektur.

Fredningssagen sendes nu i høring, og på baggrund af den vil Kulturarvsstyrelsen træffe den endelige afgørelse om fredning.

Observatorium foreslås fredet

Ole Rømer Observatoriet i Marselisborg, Århus Kommune, skal fredes.

Det mener både Kulturarvsstyrelsen, Det Særlige Bygningssyn og Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur, der oprindeligt har sat fredningssagen i gang.

Fredningen vil omfatte både observatoriet, direktørboligen og udhuset. Observatoriet blev skabt i et samarbejde mellem Århus Kommune og den tyske astronom F. Krüger i 1908. Parterne aftalte, at kommunen skulle betale for opførelsen af observatoriet, mens Krüger skulle forsyne det med instrumenter og betale for opførelsen af boligen. Arkitekten Anton Rosen, en af det tidlige 1900-tals mest fremtrædende danske arkitekter,

fik den samlede opgave, og bygningerne stod færdige i oktober 1911. Efter Krügers død drev kommunen observatoriet, indtil universitetet overtog det i 1956.

Observatoriet ligger øverst på bakken ved Marselisborg Slot i den sydøstlige udkant af Århus. Det sikrede dengang, at man ikke var generet af byens lys, når man skulle gøre sine observationer. Observatoriet er orienteret efter verdenshjørnerne og opbygget om en flot hall med mange søjler, relieffer og snedkerarbejder. Mest markante er de to drejelige, zinkbeklædte kupler med kikkerterne.

I husets ydre ses arkitektens kendte "arts- and craft-stil" med soklen af marksten, lave pudsede mure og tegltaget, som

Personale-reduktioner

Kulturarvsstyrelsen skal reducere sit lønbudget med 4,5 mio. kr.

Ledelsen har meddelt medarbejderne, at det ikke ville være muligt at gennemføre reduktionen uden at reducere antallet af ansatte. Ni medarbejdere er opsagt.

Reduktionen i lønbudgettet har været kendt af både ledelse og medarbejdere i længere tid. Egentlig skulle den have været effektiviseret for flere år siden, men fordi styrelsen havde brug for ro til udviklingen af sine arbejdsområder og kompetencer, har man ønsket at

udskyde det så længe som muligt. Udsættelsen har blandt andet ladet sig gøre gennem en stram ansættelsespolitik. Kulturarvsstyrelsens samlede lønbudget er på 36 mio. kr. i 2006.

Fredede dele af Mårup kirke ophæves

Dele af den nedstyrtningsruede Mårup Kirke i Nordjylland er automatisk fredet, fordi de er fra før 1536. Det gælder kirkens nordside og det meste af koret. Det Særlige Bygningssyn har nu indstillet, at denne automatiske fredning bliver ophævet. Kulturarvsstyrelsen har derfor sendt forslaget i offentlig høring.

Man har i årevis vidst, at Mårup Kirke på grund af kystnedbrydningen en dag må styrte i havet. Skov- og Naturstyrelsen, som ejer bygningen, har lagt planer for, hvordan det skal ske. Blandt andet skal taget sættes af, og murene skal brydes ned til en vis højde, når der kun er 15 meter mellem fundamentet til kirkens

tårn og skrænten. Det skal sikre, at det stadig er forsvarligt at færdes omkring kirken. 15 meters grænsen er efter vintrens storme nået.

Den valgte metode kan dog ikke gennemføres, så længe visse dele af kirken automatisk er fredet på grund af deres høje alder. Ophævelsen af fredningen vil sikre, at Skov- og Naturstyrelsen kan gennemføre de planer for sikkerheden omkring kirken, som man finder nødvendige.

Normalt hører kirker og deres bevaring under Kirkeministeriet, men fordi kirken for længst er ophørt med gudstjenester under folkekirken, hører spørgsmål om

fredning under Kulturarvsstyrelsen.

Mårup Kirke er opført i 1200-tallet. Den er senromansk i sin enkleste form med et rektangulært skib og et næsten kvadratisk kor. Nordsiden har bevaret den oprindelige udformning, der er karakteristisk for Vendsyssels teglstenskirker. Da kirken blev opført, lå den et godt stykke inde i landet. Men nedbrydningen af kysten har nu ædt sig ind på kirken. Den var i brug indtil 1928, da den nye kirke i Lønstrup blev indviet.

Lokalt ønskede man at rive den gamle kirke ned, men Nationalmuseet ønskede at bevare den så længe som muligt og indgik et samarbejde med menighedsrådet om at vedligeholde den. I 1952 blev kirke og kirkegård overdraget til Nationalmuseet, indtil den i 1988 blev overtaget af Skov- og Naturstyrelsen.

De mest værdifulde dele af Mårup Kirkes inventar er for længst flyttet til Lønstrup Kirke. Det ældste inventar: alteret med alteropsats, prædikestolen og fire bænkerækker med tilhørende sidepaneler, knagerække og pegeblokken samt degnestolen er på Nationalmuseet.

Det Særlige Bygningssyn er enig i, at fredningen af de automatisk fredede dele af Mårup Kirke bør ophæves, fordi kirkens fredningsværdier ikke vil kunne opretholdes. Derfor vil det være hensigtsmæssigt at gennemføre en ophævelse af fredningen, inden kirken falder sammen eller nedtages kontrolleret. Det Særlige Bygningssyn anbefaler desuden, at nedbrydningsarbejderne på kirken sættes i gang, mens det endnu er sikkert.

Grå stokke søges fredet

Fredningen af Nyboder i København bliver nu søgt udvidet. Hidtil har kun de gule stokke været fredet. Nu ønsker Det Særlige Bygningssyn at frede de grå.

Af de ældste stokke, som Christian 4. lod opføre som kaserner i 1631, er der nu kun en tilbage, nemlig Nyboders museum. Oprindeligt var de hvidkalkede med røde vinduer.

I slutningen af 1800-tallet rev man nogle

af de ældste ned og opførte syv "grå stokke". Arkitekten var Olaf Schmidth (1857-1927), der var kendt for at skabe ideelle arbejderboliger. Han var tydeligt inspireret af de københavnske byggeforeningshuse, f.eks. "Humleby" og "Kartoffelrækkerne".

Det Særlige Bygningssyn hæfter sig ved, at Nyboder rummer store kulturhistoriske værdier gennem fortællingen

om flådens boligbyggeri til personel. "De Grå Stokke" repræsenterer tidens enkle blankmursarkitektur. Bygningerne indgår som en væsentlig del af Nyboders udviklingshistorie.

Bygningssynet finder det afgørende, at man opretholder bygningernes tidstypiske karakter, og at man i fremtiden fastholder de ubrudte skifertage mellem endebygningerne, de store skorstenspiber og den oprindelige rumstruktur.

Bondegård fredes

En bondegård på Fyn fra midten af 1800-tallet er nu indstillet til fredning.

Det drejer sig om Brejngaard, den yderste gård i den nordlige udkant af landsbyen Åsum i Odense Kommune.

Det Særlige Bygningssyn mener, at Brejngaard har de kulturhistoriske, herunder arkitekturhistoriske og arkitektoniske værdier, der kan begrunde en fredning. Især er der fredningsværdier i stuehusets flotte og enkle ydre, de mange gennemførte snedkerdetaljer i døre, vinduer og panelering og i husets hierarkiske opbygning med grovkøkken, køkken og folke-rum i den ene ende, en midterzone til daglig brug, de fine stuer til haven i den anden ende og pigeværelser på loftet.

Brejngaard er et tidstypisk anlæg med et fritliggende stuehus. De tre sammenbyggede avslænger var oprindeligt af bindingsværk med stråtag, men umiddelbart efter 1900 blev staldlængen erstattet af en grundmuret længe med en udløberfløj. Efterfølgende har gården udviklet sig, og der er bygget frugt-lager og maskinhus nord for bygningerne.

Gården repræsenterer kornsalgstidens anlæg (ca. 1830-75), hvor en stor agerumslade var typisk, og hvor velstandspe-rioden satte sit præg på stuehuset. Den senere tilføjelse med stalde følger også landbrugets generelle udvikling, da der efter 1870'erne omlægges til animalsk produktion. Den udbygning og ombygning, som er sket på gården, afspejler således omlægninger i driften.

Fredningen vil ud over stuehus og avslænger også omfatte den pigstensbelagte gårdsplads med vandpost, møddingen, frugt-lageret, maskinhuset og brænde-huset.

Gården har været i samme slægts eje, indtil amtet købte den i forbindelse med erhvervelse af jord til vejanlæg. Nu skal den sælges på offentlig auktion.

Fredning af gård ophæves

Det Særlige Bygningssyn mener, at fredningen af stuehuset og gårdspladsen på Frøslevgård i Morsø Kommune bør ophæves.

Huset fremstår i dag uharmonisk med mange uheldige ændringer og tilføjelser i husets ydre. Vinduesrytmen er uregel-mæssig, og murværket præget af mange spor fra flytning af døre og vinduer, hvilket samtidig har svækket ydervægs-konstruktionen afgørende. Hertil kommer, at kamtakkerne på gavlene mod gården skiller sig uheldigt ud fra det øvrige murværk. I interiørene er den oprinde-lige rumstruktur stort set opløst, og der er overalt tilføjet en lang række for huset

fremmede materialer og løsninger.

De omfattende ændringer af interiørene har bevirket, at bygningen er svækket i en sådan grad, at de bærende frednings-værdier ikke længere er til stede. En re-staurering af bygningens klimaskærm vil tillige betyde udskiftninger af så mange bygningsdele, at de sidste rester af husets autenticitet vil forsvinde, idet massive udskiftninger er nødvendige.

Det er Bygningssynets vurdering, at husets bærende fredningsværdier er gået tabt og ikke meningsfyldt lader sig genskabe. Ophævelsen af fredningen er nu sendt i høring indtil 28. august.

Mange ansøgere til digitale projekter

19 kulturinstitutioner har sammenlagt søgt for 9.344.599 mio. kr. til digitale formidlingsprojekter. Ansøgningerne er sendt til Kulturarvsstyrelsens Kultur-net Danmark-pulje, der støtter udviklingen af nye formidlingsformer på internettet og digitale projekter, der går på tværs af kulturinstitutioner. Puljen havde ansøgningsfrist 1. maj, og der er 2 mio. kr. i puljen.

Der er meget stor forskel på ansøgnin-gerne. Give-Egnens Museum står for den største ansøgning med 1.121.950 mio. kr. til en dialogbaseret lokalhistorisk formid-lingsportal for den synlige historie i land-skabet ved brug af gamle kort og billeder. Den mindste ansøgning kommer fra Museet på Sønderkov, der ønsker 80.000 kr. til at formidle kulturlandskabet omkring Kongeåen fra kildens udspring i Vamdrup til åens udløb i Vadehavet.

Ansøgningerne bliver behandlet af Det Rådgivende Udvalg for Kultur-net Danmark-puljen, der herefter indstiller, hvilke projekter Kulturarvsstyrelsen bør støtte. Afgørelsen ventes i midten af juni.

De ansøgende institutioner er: Arkitekt-skolen Aarhus, Center for Designforsk-ning, Cyberhus, Danmarks Radio i sam-arbejde med Århus Hovedbibliotek, Det Kongelige Teater, Elmuseet, Give-Egnens Museum, Hjerl Hede, Holland House, Kvindemuseet i Danmark, Københavns Kommunes Biblioteker, Museet på Søn-derkov, Nationalmuseet, Naturhistorisk Museum, Nordjyllands Historiske Mu-seum, Odense Bys Museer, OVERGADEN Institut for Samtidskunst, Thorvaldsens Museum, Viborg Stiftsmuseum.